how institutional rank, organizational culture, and professional field influence the realization of implicit criticism.

References

1. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some universals in language usage. Cambridge University Press.
2. Holmes, J., & Stubbe, M. (2015). Power and politeness in the workplace: A sociolinguistic analysis of talk at work (2nd ed.). Routledge.
3. Marra, M., Vine, B., & Holmes, J. (2022). Workplace interaction. In Handbook of Pragmatics Online. John Benjamins Publishing Company.
4. Nosirov, N. (2025). Discursive analysis of politeness strategies in English and Uzbek professional communication. O‘zbekiston Milliy universiteti xabarlari.
5. Abdubokieva, D. (2026). Politeness strategies as stylistic devices: Pragmatic functions of honorifics and modality English vs. Uzbek academic discourse. Qo‘qon Universiteti Xabarnomasi, 17.
6. Holmes, J., Marra, M., & Vine, B. (2012). Politeness and impoliteness in ethnic varieties of New Zealand English. Journal of Pragmatics, 44(9), 1063–1076.
7. Holmes, J., & Marra, M. (2004). Relational practice in the workplace: Women’s talk or gendered discourse? Language in Society, 33, 377–398.

SUN’IY INTELLEKT VOSITALARI ASOSIDA BO‘LAJAK CHET TILI O‘QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Abduraxmanova Zilola Yoqubjon qizi
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
abduraxmanova@jbnuu.uz

Annotatsiya. Mazkur tezisda sun’iy intellekt vositalaridan bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy-metodik kompetensiyasini rivojlantirishda foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Kasbiy-metodik kompetensiya bo‘lajak o‘qituvchining pedagogik va lingvodidaktik bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llashi, darsni loyihalashi, o‘quv materiallarini tanlashi va moslashtirishi, baholash hamda refleksiyani amalga oshirishi bilan bog‘liq integrativ kasbiy sifat sifatida talqin etiladi. Sun’iy intellekt vositalarining darsni rejalashtirish, o‘quv materiallari yaratish, differensial topshiriqlar tayyorlash, teskari aloqa va pedagogik refleksiyani tashkil etishdagi imkoniyatlari ochib beriladi. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining AI integratsiyalashgan kasbiy-metodik kompetensiyasini motivatsion-aksiologik, kognitiv, amaliy-metodik, raqamli-AI hamda refleksiv-etik komponentlar asosida rivojlantirish taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, kasbiy kompetensiya, kasbiy-metodik kompetensiya, bo‘lajak chet tili o‘qituvchisi, raqamli kompetensiya, generativ sun’iy intellekt, metodik tayyorgarlik, refleksiya.

Zamonaviy ta’lim tizimining raqamli transformatsiyasi o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatiga qo‘yilayotgan talablarning yangilanishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, generativ sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi o‘quv materiallarini yaratish, darsni rejalashtirish, topshiriqlar ishlab chiqish, baholash va

teskari aloqa berish kabi pedagogik jarayonlarda yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Mazkur jarayon bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarini kasbiy tayyorlash mazmuniga ham tegishli o‘zgarishlar kiritishni talab qiladi.

Bugungi kunda bo‘lajak chet tili o‘qituvchisi nafaqat o‘z fanini va uni o‘qitish metodikasini yaxshi bilishi, balki raqamli va sun’iy intellekt vositalaridan pedagogik maqsadlarda samarali foydalanishi ham zarur. Shu bois kasbiy-metodik kompetensiya tushunchasi an’anaviy metodik bilim va ko‘nikmalar bilan chegaralanmay, sun’iy intellekt vositalarini tanlash, ulardan olingan natijalarni tekshirish, moslashtirish va pedagogik jihatdan asoslash qobiliyatlarini ham qamrab olishi lozim. Kasbiy-metodik kompetensiya bo‘lajak o‘qituvchining nazariy bilimlarini real pedagogik faoliyat bilan bog‘lash imkonini beradigan integrativ sifatdir. U o‘quv maqsadlarini belgilash, dars mazmunini loyihalash, metod va vositalarni tanlash, o‘quv materiallarini moslashtirish, ta’lim natijalarini baholash hamda o‘z faoliyatini tahlil qilish kabi qobiliyatlarni o‘z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalar sharoitida mazkur kompetensiyaning texnologik tarkibiy qismi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mishra va Koehler tomonidan taklif etilgan TPACK modeli texnologik, pedagogik va fan mazmuniga oid bilimlarning integratsiyasini o‘qituvchining samarali kasbiy faoliyatining muhim sharti sifatida ko‘rsatadi [1]. Mazkur yondashuv sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishda ham dolzarbdir. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining AI orqali matn, mashq yoki dars rejasi yaratishni bilishi hali uning mazkur texnologiyadan metodik jihatdan to‘g‘ri foydalana olishini anglatmaydi. Talaba olingan materialning lingvistik aniqligi, o‘quvchilarning til darajasiga mosligi, didaktik maqsadi va kommunikativ qiymatini ham baholay olishi kerak.

Pedagoglarning raqamli kompetensiyasini tavsiflovchi DigCompEdu modeli ham texnologiyadan foydalanishni faqat texnik ko‘nikma sifatida emas, balki raqamli resurslarni tanlash, o‘qitish va o‘rganishni tashkil etish, baholash va o‘quvchilarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish bilan bog‘liq kasbiy faoliyat sifatida talqin qiladi [2]. Generativ sun’iy intellekt esa mazkur talablarni yanada kengaytirmoqda. Chunki AI tizimlari tayyor axborotni taqdim etish bilan cheklanmay, yangi mazmun ishlab chiqaradi. Natijada pedagogdan yaratilgan mahsulotning ishonchliligi va pedagogik maqbulligini alohida tekshirish talab etiladi.

UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan o‘qituvchilar uchun sun’iy intellekt kompetensiyalari doirasida ham AI texnologiyalaridan foydalanish inson markaziyligi, etik mas’uliyat, pedagogik maqsadga muvofiqlik va kasbiy rivojlanish bilan bog‘liq holda qaraladi [3]. Bu esa sun’iy intellekt bilan ishlashni oddiy texnologik savodxonlikdan ko‘ra kengroq kasbiy kompetensiya sifatida talqin qilish zarurligini ko‘rsatadi. Chet tili ta’limida sun’iy intellekt vositalarining imkoniyatlari ayniqsa keng. Generativ AI yordamida turli murakkablik darajasidagi matnlarni yaratish, grammatik va leksik mashqlar ishlab chiqish, kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish, speaking va writing faoliyatlari uchun topshiriqlar tayyorlash mumkin. Shuningdek, bir xil o‘quv materialini turli til darajalariga moslashtirish

imkoniyati differensial ta’limni tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, bo‘lajak o‘qituvchi muayyan mavzu bo‘yicha A2 darajasidagi o‘quvchilar uchun sodda dialog, B1 darajasidagi o‘quvchilar uchun muammoli kommunikativ vaziyat, B2 darajasidagi o‘quvchilar uchun esa munozarali topshiriq ishlab chiqishda sun’iy intellektdan foydalanishi mumkin. Biroq qaysi topshiriqning muayyan o‘quvchi yoki guruhga mosligini belgilash pedagogning kasbiy qarori bo‘lib qoladi.

Sun’iy intellekt darsni loyihalash jarayonini ham qo‘llab-quvvatlashi mumkin. AI yordamida bir mavzu bo‘yicha turli dars rejalari yaratiladi va bo‘lajak o‘qituvchiga ularni taqqoslash, metodik kamchiliklarni aniqlash hamda eng maqbul variantni tanlash vazifasi beriladi. Bunday yondashuvda AI tayyor javobni beruvchi vosita emas, balki metodik fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi resurs vazifasini bajaradi. Sun’iy intellekt vositalaridan baholash va teskari aloqa jarayonlarida ham foydalanish mumkin. Masalan, AI yozma ishdagi grammatik yoki leksik xatolarni aniqlash, dastlabki feedback shakllantirish yoki baholash rubrikasi loyihasini yaratishga yordam beradi. Biroq yakuniy baholashni to‘liq sun’iy intellektga topshirish maqsadga muvofiq emas. O‘quvchining kommunikativ niyati, individual rivojlanishi, ijodkorligi va kontekstual xususiyatlarini baholashda o‘qituvchining professional mulohazasi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida **“AI feedback audit”** kabi topshiriqlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Talaba AI tomonidan yaratilgan teskari aloqani tekshiradi, noto‘g‘ri yoki metodik jihatdan asossiz tavsiyalarni aniqlaydi va uni professional pedagogik feedbackga aylantiradi. Mazkur faoliyat talabada texnologik ko‘nikma bilan birga metodik ekspertiza qobiliyatini ham rivojlantiradi. Sun’iy intellekt pedagogik vaziyatlarni modellashtirish vositasi sifatida ham muhimdir. Talaba AI bilan “o‘qituvchi–o‘quvchi” dialogini mashq qilishi mumkin. Masalan, AI topshiriqni tushunmayotgan, darsda faol qatnashmayotgan yoki xato qilishdan qo‘rqayotgan o‘quvchi rolini bajaradi. Bo‘lajak pedagog esa tegishli pedagogik strategiyani tanlab, o‘z qarorini asoslaydi. Shu tariqa nazariy bilim real kasbiy vaziyatga yaqinlashtiriladi. Sun’iy intellektning kasbiy tayyorgarlikdagi imkoniyatlari bilan bir qatorda bir qator xavflar ham mavjud. Generativ tizimlar ayrim hollarda noto‘g‘ri yoki mavjud bo‘lmagan ma’lumotlarni ishonchli shaklda taqdim etishi mumkin. Bundan tashqari, akademik halollik, mualliflik, o‘quvchi ma’lumotlarining maxfiyligi va algoritmik tarafkashlik bilan bog‘liq muammolar mavjud. UNESCOning generativ AI bo‘yicha tavsiyalarida ham inson agentligi, ma’lumotlar maxfiyligi va etik foydalanish asosiy tamoyillar sifatida qayd etiladi [4]. Shuning uchun bo‘lajak o‘qituvchi AI mahsulotini tayyor va mutlaq to‘g‘ri javob sifatida emas, tekshirilishi va qayta ishlanishi kerak bo‘lgan material sifatida qabul qilishi zarur. Ushbu yondashuvni shartli ravishda quyidagi formula orqali ifodalash mumkin: **AI tavsiya qiladi – pedagog tekshiradi – pedagog moslashtiradi – pedagog qaror qiladi – pedagog javobgar bo‘ladi.**

Nazariy tahlil asosida bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining AI integratsiyalashgan kasbiy-metodik kompetensiyasini besh o‘zaro bog‘liq komponent orqali tavsiflash mumkin. **Motivatsion-aksiologik komponent**

innovatsiyaga ochiqlik, kasbiy rivojlanishga intilish va texnologiyaga ongli munosabatni o‘z ichiga oladi. **Kognitiv komponent** pedagogika, chet tilini o‘qitish metodikasi va sun’iy intellektga oid bilimlarni qamrab oladi. **Amaliy-metodik komponent** darsni loyihalash, material yaratish, differensial topshiriq va baholash vositalarini ishlab chiqish bilan bog‘liq. **Raqamli-AI komponent** tegishli vositani tanlash, sifatli so‘rov shakllantirish va AI natijasini boshqarishni nazarda tutadi. **Refleksiv-etik komponent** esa natijalarni tanqidiy tekshirish, akademik halollik, maxfiylik va pedagogik javobgarlikni ta’minlashga xizmat qiladi.

Mazkur komponentlarni rivojlantirish jarayonini **“anglash – o‘zlashtirish – pedagogik loyihalash – tanqidiy verifikatsiya – amaliy qo‘llash – refleksiya”** bosqichlari asosida tashkil qilish maqsadga muvofiq.

Dastlab talabalar sun’iy intellektning imkoniyat va cheklovlarini anglaydi. Keyingi bosqichda AI vositalari bilan ishlash usullarini o‘zlashtiradi. Pedagogik loyihalash jarayonida sun’iy intellekt yordamida real metodik mahsulot yaratadi. Tanqidiy verifikatsiya bosqichida materialning til jihatdan to‘g‘riligi, metodik maqbulligi va etik xavfsizligini tekshiradi. Keyinchalik uni mikrodars yoki pedagogik amaliyotda qo‘llaydi va yakunda o‘z faoliyatini refleksiv baholaydi.

Bunday metodik mexanizm bo‘lajak o‘qituvchini sun’iy intellektning oddiy foydalanuvchisidan AI yordamida mustaqil pedagogik qaror qabul qila oladigan kasbiy mutaxassis darajasiga olib chiqishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari sun’iy intellekt vositalarini bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligiga integratsiya qilishda asosiy e’tibor texnologiyaning o‘ziga emas, balki pedagogik muammoni hal qilish sifatiga qaratilishi kerakligini ko‘rsatadi. Muayyan AI platformalari vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkin, ammo pedagogik muammoni aniqlash, vositani tanlash, natijani tekshirish, metodik jihatdan moslashtirish va o‘z qarorini asoslash kabi kasbiy ko‘nikmalar barqaror ahamiyatga ega. Shu sababli oliy pedagogik ta’limda bo‘lajak chet tili o‘qituvchilariga “AI vositasidan qanday foydalanish kerak?” degan savoldan ko‘ra “AI yordamida kasbiy-metodik muammoni qanday pedagogik asosda hal qilish kerak?” degan savol asosida ta’lim berish maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt vositalari bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining darsni loyihalash, o‘quv materiallarini yaratish va moslashtirish, differensial ta’lim, baholash, teskari aloqa va refleksiya kabi kasbiy faoliyatlarini qo‘llab-quvvatlash imkoniyatiga ega. Biroq sun’iy intellektning pedagogik samaradorligi o‘qituvchining kasbiy-metodik tayyorgarligiga bevosita bog‘liq. Shuning uchun bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy-metodik kompetensiyasini rivojlantirishda AI vositalarini texnik resurs sifatida emas, balki pedagogik qarorlarni ishlab chiqish, tekshirish va takomillashtirish vositasi sifatida qo‘llash zarur. Bunda inson markaziyligi, tanqidiy fikrlash, kasbiy mustaqillik va etik javobgarlik ustuvor tamoyillar sifatida saqlanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // *Teachers College Record*. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.

2. Redecker C. *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.

3. Miao F., Cukurova M. *AI Competency Framework for Teachers*. – Paris: UNESCO, 2024.

4. Miao F., Holmes W. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. – Paris: UNESCO, 2023.

5. Moorhouse B. L. et al. Developing language teachers' professional generative AI competence: An intervention study in an initial language teacher education course // *System*. – 2024.

6. European Commission. *Ethical Guidelines on the Use of Artificial Intelligence and Data in Teaching and Learning for Educators*. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

UNIVERSITETDA NEMIS TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O‘QITISHNING INNOVATSION METODLARI

Axmedjonova Muhabbat Zoyirovna

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

muhabbatahmedjonova093@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada universitetda nemis tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda qo‘llanilayotgan innovatsion metodlarning didaktik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Kommunikativ yondashuv, vazifaga va loyihaga asoslangan ta’lim, hamkorlikda o‘qitish, “teskari sinf”, geymifikatsiya, autentik materiallar, raqamli platformalar hamda sun’iy intellekt vositalarining talabalarning nutqiy va madaniyatlararo kompetensiyasiga ta’siri yoritiladi. Zamonaviy metodlardan foydalanish texnologiyani shunchaki darsga kiritish emas, balki o‘quv maqsadi, talabaning til darajasi va ehtiyojiga mos pedagogik yechim tanlash ekanligi asoslanadi. O‘qituvchi va talaba rollarining o‘zgarishi, baholash, akademik halollik va raqamli vositalardan mas’uliyatli foydalanish masalalariga ham e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: nemis tili, innovatsion metod, kommunikativ kompetensiya, vazifaga asoslangan ta’lim, loyiha metodi, raqamli texnologiya, sun’iy intellekt, talaba markazli ta’lim.

Kirish

Bugungi oliy ta’lim sharoitida xorijiy tilni bilish faqat grammatik qoidalarni eslab qolish yoki matnni tarjima qilish bilan chegaralanmaydi. Talaba nemis tilidan real muloqotda, akademik faoliyatda va kelajak kasbiy vaziyatlarda foydalana olishi kerak. Shu sababli nemis tili darsining asosiy natijasi til haqidagi bilim emas, balki tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozishni birgalikda qo‘llay olish qobiliyatidir. Yevropa tillari uchun umumiy tavsiyalar tizimida ham til egasining amaliy kommunikativ faoliyati markaziy o‘rin egallaydi [1].

An’anaviy tushuntirish, tarjima, yodlash va mashq bajarish usullari grammatik aniqlikni rivojlantirishda foydali. Biroq dars faqat shu faoliyatlar bilan cheklansa, talabalar qoidani bilgan holda ham erkin muloqot qilishda qiynalishi mumkin. Zamonaviy metodlar talabani bilimni tayyor holda qabul qiluvchi emas,